अध्ययनशैलीनुसार अध्ययनार्थ्यांचे गट

०१. नाविन्यपूर्ण अध्ययनार्थी (Innovative Learner)

नवीन साहित्य, आशय शिकण्यापूर्वी विविध शब्दांच्या अर्थाचा शोध घेतो. त्याला स्वतःला व्यक्तिगतरित्या अध्ययन प्रक्रियेमध्ये सहभागी व्हावेसे वाटते. इतरांबरोबर काम करण्यात त्याला आनंद वाटतो. त्याच्या ठिकाणी कल्पकता असून ती उच्च दर्जाची असते. त्याच्या ठिकाणी विचार करण्याची क्षमता व कौशल्य असून तो विविध मार्गी असतो. तो माहिती ही मूर्त स्वरुपात मिळवित असतो परंतु या माहितीवर विमर्षात्मक पध्दतीने प्रक्रिया करतो. अशा विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षक हे प्रेरक असतात. त्यामुळे शिक्षकांनी अशा मुलांना सहभागी होण्यासाठी प्रेरणा द्यावी.

०२. विश्लेषणात्मक अध्ययनार्थी (Analytic Learner)

या प्रकारचे विद्यार्थ्यांना विविध तथ्य समजून घेण्यात आनंद वाटतो. ते विश्लेषणात्मक विचार करतात. माहिती ही अमूर्तरित्या स्वीकारतात व त्यावर विमर्षनात्मक प्रक्रिया करतात. ते स्वतःच्या संकल्पना तयार करून प्रतिमा बनवितात. त्यांना माहितीचे एकत्रीकरण करण्यात आनंद वाटतो. त्यांना, क्रमबध्द विचार करावयास आवडते.

अशा प्रकारच्या विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षकांनी जी तथ्ये विद्यार्थ्यांनी जाणून घेणे आवश्यक आहेत, ती त्यांच्यापुढे सादर करावीत. या तथ्यांचे विश्लेषण विद्यार्थी स्वतः करतात व त्यांच्या शंकांचे निरसन हे शिक्षक करतात.

(iii) अध्ययन शैलीचे प्रकार

विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक भेदांचे मापन करण्यासाठी शिक्षकाला अध्ययनशैलीचे विविध प्रकार हे माहिती असले पाहिजे.

कूपर रेसमन, ड्रेसल, कोल्ब, मुमफोर्ड आणि हनी, पांडे व अग्रवाल यांनी अध्ययनशैलीचे विविध प्रकार हे सांगितले आहेत.

(१) वैयक्तिक

(Individualistic)

शैक्षणिकदृष्ट्या स्वतः

स्वतंत्रपणे करतो.

(१) अवैयक्तिक

(Non Individualistic)

शैक्षणिकदृष्ट्या स्वतः

स्वतंत्र न करता गटात करायला

आवडते व त्यात आनंद वाटतो.

(२) क्षेत्र स्वतंत्र

(Field Independent)

स्वतंत्र अशा अध्ययन परिरिरिस्थितीत कार्य करायला आवडते.

(२) क्षेत्र पारतंत्र

(Field dependent)

निर्धारित केलेल्या अध्ययन परिस्थितीत कार्य करायला आवडते.

(३) केंद्रस्थानी प्रेरणा असते (Motivational Central)	**(३) केंद्रस्थानी प्रेरणा नसते.** (Non Motivational Central)
अध्ययन परिस्थितीतून जास्तीत जास्त कार्य शिकता येईल याचा विचार करतात. सादरीकरण हे उच्च दर्जाचे कार्य करता येईल व उच्च दर्जाची श्रेणी कशी मिळविता येईल याचा विचार करतो.	अध्ययन परिस्थितीचा अध्ययनासाठी वापर करण्यास अनास्था दाखवितो.

(४) श्राव्य (Autitory)

समोरच्या व्यक्तीच्या आवाजातून शिकतो.

(५) पर्यावरणमुक्त

(Environment free)

पर्यावरणाचा कोणताही परिणाम हा त्यांच्या अध्ययनावर होत नाही.

(४) दृक (Visual)

लिखित चित्र किंवा दृक चित्रांमधून अध्ययन करतो.

(५) पर्यावरणवादी

(Environmental Oriented)

भौतिक पर्यावरण, उष्णता, थंडी, गोंगाट, प्रकाश यांचा परिणाम हा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनावर होतो.

(६) लवचिक (Flexible)

अध्ययन प्रश्नांसाठी पारंपारिक उत्तरांचा विचार न करता नेहमीच नाविन्यपूर्ण प्रतिसादाचा आणि उत्तरांचा विचार करतो. नाविन्यपूर्ण विचार करतो.

(६) अलवचिक (Non Flexible)

अध्ययन प्रश्नांसाठी पारंपारिक उत्तर आणि प्रतिसाद यावर समाधानी असतो.

(७) लक्ष केंद्रीकरण क्षमता कमी (Spot attention span)

एकाग्रतेने एकाच विषयाची अध्ययन करण्याची क्षमता कमी असते.

(७) लक्ष केंद्रीकरण क्षमता जास्त (Long Attention span)

एकाग्रतेने एकाच विषयाची अध्ययन करण्याची क्षमता जास्त असते.

(८) एकमार्गी (Irreversible)

पर्यवेक्षक असेल तरच अध्ययन जबाबदारीने पूर्ण करतो.

(८) द्विमार्गी (Reversible)

पर्यवेक्षक नसतांनाही जबाबदारीने अध्ययन पूर्ण करतो.

(९) उपयोजनात्मक

(Applied)

तथ्ये आणि त्यातील सविस्तर
माहिती अभ्यासतो
ज्या कार्यात विशिष्ट सूचना
असतात असे कार्य करायला
आवडते. मिळविलेल्या ज्ञानाच्या आधारे प्रत्यक्षातील
समस्या सोडविणे

(९) संकल्पनात्मक

(Conceptual)

उपपत्ती आणि कल्पना
मांडायला आवडते.
ज्या कार्यात वाचन, लेखन
आणि विश्लेषणात्मक दृष्टिकोन
आहे असे कार्य करायला
आवडते.

अशा प्रकारे एकचांगला उत्तम शिक्षक हा आपला विद्यार्थी कसा शिकतो याची जाणीव त्याला असते. काही विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष अनुभव घ्यायला आवडते तर काही इतरांनी मिळविलेल्या अनुभवांवरच समाधानी असतात. काहींना कृती करायला आवडते म्हणूनच कृतीयुक्त अध्ययन आवडते. तर काहींना दृक माहितीच्या आधारे अध्ययन करायला आवडते. काही विद्यार्थ्यांना शांतपणे विचार करून अध्ययन करायला आवडते तर काही विद्यार्थी चर्चा, वादविवाद मध्ये भाग घ्यायला आवडते. शिक्षकांनी आपला विद्यार्थी हा कोणत्या पध्दतीने अध्ययन करतो हे लक्षात घेऊन अध्यापनासाठी कार्यनिती, स्वाध्याय प्रकार आणि अध्ययन कृतीचे नियोजन करावे.

इंद्रियगोचर अध्ययनशैलीची वैशिष्ट्ये

संगणकाचा उपयोग करून तसेच विविध ज्ञानेंद्रियांचा उपयोग करून शिक्षकाला विविध अनुभूती मुलांना देता येतात. विद्यार्थी हे ८०% ज्ञान पाहून मिळवितात तर १५% हे ऐकून मिळवितात. अशा वेळी शिक्षकांनी आपल्या समोर बसलेला विद्यार्थी हा [illegible] दृक् अध्ययनशैलीचा वापर करून शिकतो की श्राव्य अध्ययनशैलीचा वापर करून शिकू शकतो हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

दृक्‌अध्ययनशैली

१. कृतीतून शिकलेल्या गोष्टी लक्षात ठेवतो.

२. वेगवेगळ्या घटना लक्षात ठेवण्यासाठी मनामध्ये त्या घटनांचे चित्र स्वरुपात रुपांतर करतो.

३. दोन गोष्टीतील साम्य व भेद चटकन सांगतो.

४. फळ्यावरील माहिती किंवा वर्गात सांगितलेली माहिती ज्या वेळी वहीत लिहितो त्या वेळी ती जास्त लक्षात राहते.

५. काम हाताने करायला आवडते.

६. वेगवेगळी चित्रे, प्रतिकृती पाहून माहिती लिहायला आवडते.

७. जेव्हा शिक्षक एखाद्या घटकावर आधारित दिग्दर्शन करतात तेव्हा ते आवडते.

८. चित्रातून / लेखातून आनंद मिळतो.

९. वर्गात शिकविलेल्या माहितीच्या नोटस (टिप्पणी) काढल्या असतील तर त्या चांगल्या लक्षात राहतात.

१०. तज्ज्ञ व्यक्तीचे लेख वाचायला आवडतात.

११. वेगवेगळी शैलीतील चित्रपट व अध्ययन आशयावर आधारित व्हिडीओज पहायला आवडतात.

श्राव्य अध्ययनशैली

१. एखाद्या घटकाची तोंडाने पुन्हा पुन्हा पुनरावृत्ती केल्याने लक्षात राहते.
२. वर्गात शिक्षकांनी सांगितलेली माहिती ऐकून लक्षात राहते.
३. गटात काम करताना उदाहरणे द्यायला आवडते.
४. वेगवेगळ्या गोष्टी ऐकायला आवडतात.
५. वर्गात शिक्षकांनी व्याख्यान दिल्यानंतर प्रश्नोत्तरांची संधी दिल्यास आवडते.
६. भाषेच्या सहाय्याने विविध माहिती शिकतो.
७. अद्ययावत माहिती मिळविण्यासाठी रेडिओवरील बातम्या ऐकतो.
८. दोन गोष्टी लक्षात घेताना, त्यांच्या आवाजातील साम्य व भेद लक्षात घेतो.
९. गटात काम करतांना वेगवेगळ्या कल्पना मांडायला आवडतात.
१०. तज्ज्ञ व्यक्तीची व्याख्याने, परिपाठ ऐकायला आवडते.
११. तोंडी सूचनांचे पालन करतो.